

ROMANI ROMANES

ÚVODNÍ TEXT

Vážení učitelé, vážení lektori, vážení studenti, vážení zájemci o romský jazyk!

Předkládáme vám zde pilotní projekt nových výukových materiálů pro romštinu „Romani romanes“. Celý soubor o celkem 10 lekcích má dvě součásti: 8 lekcí je pro severocentrální dialekt romštiny (dříve zvaný „slovenská romština“), 2 lekce pak pro dialekt lovárský (tzv. olašskou romštinu). Ke každé z obou částí jsme zároveň zvláště vypracovali klíč, obsahující správná nebo doporučená řešení cvičení.

Lekce v současné podobě netvoří ucelenou učebnici, dokonce ani ucelenou část učebnice, ale představují záměrně různé stupně pokročilosti. Rozvíjejí některé gramatické jevy a slovní zásobu, ale hlavně nabízejí cestu, jak může romštinu učit rodilý mluvčí, případně nerodilý mluvčí spolu s rodilým mluvčím – lektorem.

Oproti klasickým učebnicím není ústředním bodem každé lekce článek, ale výukové video, které jí dává i název, a z něhož vychází část cvičení. Video je dále v některých lekcích doplněno dalšími výukovými materiály – audionahrávkou nebo třeba diagramem.

Některá cvičení jsou v jednotlivých lekcích obdobná, jiná naopak probírají dané téma, videodialog nebo gramatický jev z různých úhlů. To má za cíl ukázat více možných přístupů k látce a různé možnosti práce s romštinou. Materiály nejsou z našeho pohledu závaznou pomůckou k výuce romštiny. Uvítáme, když si pedagog (případně s lektorem) s ohledem na individuální nastavení studentů i zkušeností s předchozími lekcemi bude úkoly měnit, ubírat a přidávat, případně vymýšlet úplně nové typy cvičení. Rovněž doufáme, že budou naše materiály inspirovat k výuce dalších témat a gramatických jevů, které v našich materiálech zpracovány nejsou.

Jedna z našich dalších osvědčených metod výuky romštiny, ke které bychom vás chtěli vyzvat, je pak konverzace. Při ní hledíme zejména na plynulost a efektivitu komunikace, ne tolik na detailní porozumění všem slovíčkům a gramatickým jevům.

Může ji vést každý vyučující ovládající plynule romštinu, ale velkou výhodou je, když je vyučující nebo lektor rodilým mluvčím.

Při práci s pokročilými žáky se rovněž osvědčila následující metoda: Žáci si nejprve vyslechnou nějaké kratší vypointované vyprávění (cca 10 minut) v romštině o něčem, co dosud neznali. Vypráví ho vyučující nebo lektor, v dalších hodinách si ale taková vyprávění připravují i jednotliví žáci. Nic se nepřekládá, nikdo si nic nesmí zapisovat, a ani vyučující, ani žáci nepoužívají v celé hodině jiný jazyk než romštinu. Po skončení vyprávění začne vyprávějící příběh opakovat (nemusí přesně stejnými slovy), ale rozdělí ho na části. Po doznění každé části ji jeden ze studentů (opět svými slovy) převyprávuje. Další možností potom je klást k vyprávěnému příběhu dotazy, nebo na něj jiným způsobem reagovat.

Důležité je na tomto přístupu upřednostnění živé, komunikační romštiny a celkového smyslu výpovědi před analytickým rozbořením všech slov a jejich tvarů. My uvedený přístup částečně rozvíjíme i v rozhovorech ve výukových videích, která dostáváte k dispozici. Ty jsou kromě pevně napsaných prvních lekcí, vyhýbajících se veškeré složitější gramatice a slovní zásobě, účinkujícími rodilými mluvčími dotvářeny nebo improvizovány podle rámcové situace. Některá videa či jejich části jsou sice přetáčena, ale snažili jsme se tak činit co nejméně - spíše jsme natočili více různých videí a z nich pak nepoužili ty nejméně vhodné pro výuku. Výsledkem je pak přirozená, spontánní konverzace v romštině se správnou výslovností a intonací.

Použitá metoda samozřejmě nese riziko, že student občas uslyší gramatický tvar, kterému nejen nemůže rozumět, ale je i předčasně se ho analyticky učit. Takový tvar mu prostě pedagog přeloží, aniž by ho příliš vysvětloval. Dalším rizikem uvedeného přístupu je, že žáci ve videu občas uslyší poměrně okrajový nářeční tvar, jaký velká většina mluvčích romštiny říká jinak.

ROMANI ROMANES

To je opět výzva pro pedagoga, aby na to upozornil, a využil toho k obohacení studentů. Třetím rizikem spontánního projevu v některých videích pak je velké množství přejímek z majoritních jazyků. Ty se buď běžně používají v komunitě daného mluvčího, a jsou součástí tamější živé romštiny, nebo si dotyčný v dané vteřině nevzpomněl na „romštější“ slovo, které dlouho nepoužíval. Takové přejímky jsou pak opět výzvou pro pedagoga: může studenty upozornit na živost těchto slov v reálném jazyce, ale zároveň je směřovat k původnějším variantám. My jsme takovou cestu naznačili v jedné lekci cvičením, v němž mají studenti nacházet zbytné přejímky a zkusit je nahrazovat slovy z původních slovních základů.

Domníváme se, že klady zvoleného řešení výrazně převažují nad riziky, a věříme, že nejen videa, ale celé výukové materiály budou pro vás přínosem.

Co se týče výkladu gramatiky a slovní zásoby, ve výuce severocentrální romštiny vycházíme zejména z učebnice:

Šebková, Hana – Žlnayová, Edita: *Romaňi čhib. Učebnice slovenské romštiny*. Praha: Fortuna 1999.

(Ve slovenské verzi: Šebková Hana, Žlnayová Edita: *Romaňi čhib – učebnica rómčiny (severocentrálny dialekt)*. Košice, Bohemia kontakt /Fortuna, 2002)

Jinak jsme ovšem postupovali u romštiny olašské, k jejíž výuce u nás dosud žádný ucelený materiál nevznikl. Zde jsme se proto snažili přidat k lekcím základní gramatický přehled. Za přepisy výukových videí následují také slovíčka použitá v lekci a základní fráze, přeložená do českého jazyka.

Na závěr bychom rádi doplnili užitečné internetové odkazy:

Slovník Romlex (v něm si vpravo navolíte dialekty a jazyky a šipkou směr překladu, tedy například East Slovak Romani, což je v podstatě severocentrální romština, a proti tomu češtinu, slovenštinu, angličtinu atd. a můžete vyhledávat slovíčka nebo jejich části a překládat je z romštiny do majoritních jazyků nebo naopak:

<http://romani.uni-graz.at/romlex/lex.xml>

Stránky našeho pracoviště na podporu romštiny: slovník romských neologismů, slovník olašské romštiny, výklad romského pravopisu:

<https://romstina.ff.cuni.cz/index.php>

Výukové materiály projektu Qualirom:

http://qualirom.uni-graz.at/home_cs.html

Stránky romistického časopisu Romano džaniben:

www.dzaniben.cz

Výukové publikace týkající se romštiny z produkce Státního pedagogického ústavu v Bratislavě:

<https://www.statpedu.sk/sk/o-organizacii/projekty/spolu-romami-dosiahneme-viac/publikacie/>

A na závěr nejdůležitější odkazy:

Naše videa a audia k jednotlivým lekcím jsou online zde:

pro severocentrální romštinu:

<https://blogg.sh.se/romstuduni/northcentral-romani/>

pro olašskou romštinu:

<https://blogg.sh.se/romstuduni/lovari-romani/>

Přejeme všem inspirativní chvíle při výuce romštiny.

**Jan Červenka a Markéta Hajská,
autoři**